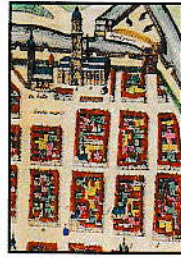
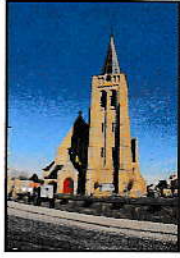

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 10 - nr. 4 - november 2018

Editoriaal

Door dit extra nummer van onze archiefkrant, zal de jaargang voortaan samenvallen met het jaarcijfer. Zo maken we 10 jaargangen rond in 2018.

Interessant is eens de Engelse versie te lezen van de politiek van de Arteveldes in Vlaanderen.

Charles McKew Parr is aan het woord.

Zelfs iemand als Pieter de Coninck leek op een vakbondsafgevaardigde avant la lettre !

Uit ons rijk archief leren wij de drukke activiteit in 1578 tijdens de "bezetting" waarbij Nieuwpoort er nadien begon uit te zien als op de tekening van Sanderus uit 1637.

Herbergen waren zéér belangrijk voor Nieuwpoort : hun taksopbrengsten financierden àlle grote werkzaamheden.

Hoe verklaart men de "wonderbare visvangst" te Nieuwpoort in volle oorlog? In Oostende en Zeebrugge was er teveel militaire activiteit.

In 1772 kregen we een nieuw magistraat. Dan waren Lombardsijde én Nieuwpoort-Bad nog bij Nieuwpoort.

De Rethorica maatschappij kwam moeizaam de Grote Oorlog door.

Wij corrigeren ook onszelf en de bibliotheek werd weer rijker.

Het duurde tien jaar vooraleer men Jan De Deyster, vader van Janne, kwijt kon!

Wij verwijzen af en toe naar andere bijdragen uit onze Nieuwpoortse Archiefkrant NAK, steeds te lezen op de website van Nieuwpoort.

G. Demerre

Geschiedenis

DE TIJD VAN FILIPS VAN ARTEVELDE

(vert. uit het Engels)

Henry Despencer, meer beroemd als militair dan als theoloog, slaagde erin de mensen uit zijn diocesis achter zijn vlag te krijgen. Een grote som geld werd opgehaald voor zijn 'heilige oorlog' en eind april 1383 landde hij in Calais, eergierig om militaire glorie.

Ongeduldig om de operaties zelf te beginnen, weigerde hij nog langer te wachten op Sir William Beauchamp de bevelhebber van de geplande expeditie. Hij zette zich aan het hoofd van 3 000 Engelse soldaten en werd vlug meester over Gravelines. Kort daarop kreeg hij versterking zodat zijn klein leger een beduidende macht werd.

Bij Duinkerke ontmoette hij de Haze of Flanders, één van graaf Lodewijks onwettige kinderen, en versloeg hem totaal. De steden Bergen, Kassel en Bourbourg gooiden hun poorten open, wat ook gebeurde in Saint-Venant, Bailleul en Poperinge; maar ook alle kustplaatsen tussen Veurne (sic) en Blankenberge.

Begin juni kwam Frans Ackerman met 20 000 man

van een Gentse militie zich bij de bisschop voegen om tegen Ieper op te trekken. Het garnizoen aldaar was toevallig zwak in aantal, maar het had enkele kundige ridders binnen de muren, die met succes Oudenaarde hadden verdedigd tegen een militie uit heel Vlaanderen onder de leiding van Filips van Artevelde.

(lees ook NAK 4/3).

De mannen van Gent hadden de bisschop van Norwich overtuigd, dat de plaats in drie dagen zou overwonnen zijn, wat hem had weerhouden om belegeringstuig mee te hebben. Daarbij werden zijn acties gehinderd door de aankomst van een bende priesters en fanatici uit Engeland, die dachten dat het mirakel van Jericho zich zou overdoen en dat de naam van paus Urbanus VI zou volstaan om de muren van Ieper te doen instorten.

Meer Gentse hulp kwam opdagen onder de leiding van Peter van den Bossche en Peter de Wintere maar eveneens vernam men dat Lodewijk van Male de hertog van Bourgondië (zijn schoonzoon) had weten te bewegen om met een leger ter hulp te komen. Het Ieperse garnizoen was echter herleid tot haar minimum. Een groep Bretoenen was haastig vooruit gestuurd om de belegerden te ontzetten, maar werd uitgeroeid.

Er was beweerd dat de graaf beloofd had, de bisschop 500 lansen te leveren als hij maar met zijn leger naar een ander land zou trekken. Het voorstel werd verworpen omdat men Lodewijks voorstel wantrouwde. De bisschop antwoordde met de banvloek uit te spreken over het garnizoen schismatieken (sic).

Dit maakte eerst geweldige indruk tot zij vernamen dat er een oproep was gericht tot paus Urbanus VI namens de bisschop.

Een finale aanval werd uitgevoerd begin augustus maar teruggeslagen op elk punt. Ackerman en zijn vrienden trokken zich terug met hun contingent, wat de Engelsen eveneens deden aarzelen richting Gravelines. Het Franse leger was reeds aan de grenzen toen het bericht hen bereikte dat Frans Ackerman bij verrassing de vesting Oudenaarde had genomen, die controle kon houden op de scheepvaart richting Gent op de Schelde.

De ooms van de (minderjarige) Franse koning twistten onder elkaar zodat het Franse leger wegsmol. Alléén de hertog van Bourgondië bleef rond Sint-Omaars met een kleine groep ridders om over de overgave van Gravelines te onderhandelen.

Door een impuls van het ogenblik deed de bisschop beroep op koning Richard II, dat er nooit meer een gunstiger moment zich zou aandienen om Frankrijk aan te vallen. Roekeloos ging de koning daarop in en spoedde zich van Daventry (Northamptonshire) naar Westminster. De hertog van Lancaster die deze expeditie zou leiden was zo ontgoocheld bij de ontschepping over de troepen van de bisschop van Norwich, die vruchteloos had gewacht op versterking. Ze hadden Gravelines al opgegeven.

Lodewijk van Male (1330-1384) had de ooms van de koning kunnen overtuigen om onderhandelingen aan te vatten met Richard II. Als er vrede zou kunnen gesloten worden tussen de twee koninkrijken dan zou de rust terugkeren in de Vlaamse gemeenten. De vertegenwoordigers ontmoetten elkaar in de kerk van Lulinghem bij Wissant, op aanstichten van graaf Lodewijk. Ze bereikten echter geen overeenkomst omdat de Engelsen eisten dat de overeenkomst zou uitgebreid worden met de Vlaamse gemeenten.

De overmoed van de Gentse milities ging onder tussen zo ver, dat ze de Leie dwarsten en optrokken richting Lille (Rijsel) terwijl anderen op het punt stonden Calais (English Pale) te bedreigen. Op dat ogenblik wou de hertog van Berry het Vlaamse graafschap inpalmen, wat op grote weerstand stootte vanwege Lodewijk.

Waarop de hertog van Berry repliceerde: *"Neef, sinds uw onvoorzichtigheid zoveel schande en ongeluk heeft gebracht, wordt het tijd om wijze raad op te volgen ..."*

De graaf trok zich terug in Sint-Omaars waar hij op 26 januari 1383 vernam, dat er tot een wapenstilstand werd besloten tot de volgende St. Michielsdag (29 september).

Enkele dagen later waren de trouwste medestanders van Lodewijk verzameld rond zijn sterfbed. De hertog van Bretagne was er ook. Lodewijk liet

noteren dat de hertog van Bourgondië zijn volk beter zou kunnen regeren en de breuk herstellen die hij vroeger had veroorzaakt.

Een oude kroniek vertelt dat in de nacht dat Lodewijk de geest gaf, een orkaan over het graafschap raasde zonder dat er ook maar een boom of iets anders schade leed (sic), maar dat de lijken aan de galgen trilden omdat de demonen uit de hel voorbij trokken botsend met de ziel van de laatste Graaf van Vlaanderen.

Een gerucht – misschien niet zonder grond – ging dat de dood van de graaf een andere oorzaak had dan de beschuldigende woorden van de hertog van Berry. In die dagen was het de gewoonte dat een plotselinge ziekte, gevolgd door een overlijden, te wijten was aan gif of een dolk, en niet zelden met goede reden.

De stoffelijke resten van de graaf werden begraven in de Abdij van Loos, om dan nadien met grote luister bijgezet te worden in de kerk van Sint-Pieter te Lille (Rijsel). De resten van de gravin die enige tijd voordien was gestorven en begraven in Rethel, werden naast hem begraven.

Moderne historici, die het verleden soms door het heden beoordelen, hebben te vaak de neiging om de Leliaard ridders te beschuldigen voor een gebrek aan patriotisme. Ze vergeten echter, dat in die tijden de idee en het sentiment van nationaliteit nog niet ontwikkeld waren. Patriotisme was eigenlijk onverzoenbaar met de feodale instellingen. Een vazal volgde zijn heer in het veld, los van de oorzaak van het conflict of de nationaliteit van de vijand. Het enige wat men moest vermijden was wapens te dragen tegen een prins of de edelman waarbij de vazal of een andere heer een leen of een pensioen kon verwachten.

Er is verteld hoe de graaf van Henegouwen, in zijn positie van vazal tot de Duitse keizer van het oosten, diende onder Edward III tot het leger de Schelde overstak en Frans territorium binnendrong.

Onmiddellijk ging hij over naar Filips van Valois, zijn suzerain voor zijn graafschap binnen het Franse koninkrijk.

Edward III was zijn zwager en Filips zijn oom, maar familiebanden werden niet meer in aanmerking genomen, noch nationaliteiten, wanneer zij botsten met de feodale verplichtingen.

In die tijd waren alle beschaafde landen in Europa te verdelen in twee groepen : de adel en de gemeentenaren. Binnen die twee bestond er soort van 'sympathie'.

De ridders en edellieden van Frankrijk en die van Engeland sympathiseerden met elkaar, net zoals de gemeentenaren van Engeland en van Frankrijk geïnteresseerd waren in het lot van die uit Vlaanderen.

In al die gebieden hadden de edelen in de 14e eeuw geleerd de gemeentenaren te vrezen, te verachten, want zij konden gemakkelijk de trotse kastelen en weelderige gebouwen in brand steken ook al konden ze niet op, tegen de stoot van gewapende legers.

Maar in Vlaanderen en in Italië werd de gewapende adel geconfronteerd met de geldadel. De eerste hadden de wapens, maar de tweede konden rekenen op de gemeentenaren (huurlingen). Deze laatsten werden vooral gehaat door de feodale heren, die niet zelden het onderspit moesten delven.

Leliaards waren niet noodzakelijk edellieden. Speciaal in Brugge sympathiseerden de meest welstellende burgers met de graaf, tegen hun rivalen bvb. in Gent.

De ambachten in de drie 'goede' steden werden verdrukt door de tirannie van de superieure gilden en keken naar de bescherming van de graaf. Deze houding groeide in zekere mate tot alle kleine steden, waar hun welvaart werd gehinderd door de exclusieve privileges en monopolies die bleken uit de charters van Brugge, Gent en Ieper.

Met de dood van Lodewijk van Male begon een nieuw tijdperk. De graven van Vlaanderen hadden plaats gemaakt voor de hertogen van Bourgondië: prinses die zich niet gelegen lieten aan burgerlijke rechten en charters. Zij bevorderden handel en voorzagen zichzelf van luxe en misprezen de gemeenten als broedhaarden van ongehoorzaamheid en tumult.

Indien men zich afvraagt in hoeverre Jacob en Filips van Artevelde gezien mogen worden als wel-

doeners voor hun land, dan is het antwoord onbevredigend. Jacob was zonder twijfel een betere staatsman dan zijn zoon. Hij bespeelde een politiek, die voordelig uitkwam voor zijn volksgenoten en zichzelf. De nauwe banden van Brabant, Henegouwen en Vlaanderen gecementeerd door de handelsrelaties met Engeland, had deze gebieden onafhankelijk kunnen maken van Frankrijk. Het had hun materiële welstand kunnen bevorderen. Ongelukkig omschreef Jacob twee kleinere cirkels binnen de grote. Hij wenste zijn eigen stad dominant in Vlaanderen en hoopte dat zijn eigen gilde, en die van zijn voorouders, dominant zou zijn in zijn geboortestad.

Tegen die scherpe rots en in dat smal kanaal leed zijn vaarttuig schipbreuk.

Charles McKew Parr
www.archive.org Brandeis University 1961

PIETER DE CONINCK 1306

"Beste vrienden ik heb gehoord dat jullie tegenstand ondervinden in de stad, en dat er verdeeldheid heerst ..." schreef Pieter de Coninck aan de wevers en volders in Sint-Omaars.

"Probeer de kleine ambachten bij uw zaak te betrekken, hen te respecteren, en als uw broeders te behandelen... Op een dergelijke manier en met zo'n broederschap heb ik de stad Brugge gered"

*Alain Derville bracht die brief van Pieter de Coninck onder de aandacht in 1981 uit een processtuk van 1306 vertaald in het Picardisch *.*

Een rol van elf meter uit Archives dép du Pas de Calais serie A nr 928.7 "Histoire de Saint Omer", Rijsel, 1981 .

Valerie Vrancken toonde aan dat ook in Brabant pamfletten zijn verspreid in de 15e eeuw (2017).

Historische situatie :

1191 Artesië afgezonderd van Vlaanderen.

1280 Gent, Atrecht en Brugge : ook ambachten eisten inspraak in het bestuur.

1302 smadelijke nederlaag tussen Brugse stadsbestuurders met de Franse koning en de ontevreden ambachten.

Juni 1302 Simon Hannebaert werd terechtgesteld omdat hij in een taverne "openlijk zou gezegd hebben dat hij liever had dat de stad aan de graaf van Vlaanderen dan aan de graaf van Artesië of de

Franse koning toebehoorde".

** "Aimast mieus que le ville fust au comte de Flandre qu'elle fust au roi ne au conte d'Artois " Derville, Saint Omer.*

In 1305 barstte het conflict.

Proces tegen de oproerkrakers in 20 april 1306 "mauvais mercredie": Lambert le Wakere, Lambert le Brune, Pierre de Malevaut, Jehan Potel ... Gravin Mahaut (dochter Robert II) gaf een nieuw reglement voor de schepenvierkiezing. Net zoals in Atrecht zouden 12 vertegenwoordigers van het gemeen hun 24 bestuurders kiezen.

Belegering en verwoesting grafelijk kasteel zomer 1306.

De geridderde Pieter de Coninck schreef ze aan "amés espesiaus et kiers amis" als Pieres li Roi.

Er werd gevreesd voor "grant aiuwe de chiaus de Flandres" (grote hulp ...) maar ze kwam er niet. Ze hadden wel brieven gestuurd naar Aire-sur-Lys en Arras.

vb. in 1323 stuurde Brugge de vraag naar Sint-Omaars om verbannen stedelingen géén onderdak te bezorgen.

Brief van Etienne Marcel uit 11 juli 1358 liet weten dat de boeren (Jacquerie) rond Beauvais de inwoners bedreigden en steun verwachtten vanuit Vlaanderen.

Ten tijde van Filips van Artevelde in 1382 verspreidde men onder de Franse bevolking geruchten dat ze ten prooi vielen aan "qui peste simimis rebellionis laborabant" onder Charles VI.

Willem de Deken bekende op zijn proces in 1328 (waarna zijn terechtstelling) dat hij brieven had verstuurd naar Ieper, Diksmuide, Sint-Winok e.a.

** "On prist les letres et les fist on transcrire et*

translater de Flament en Franchois, dont la teneur s'ensieut : "Nous, Pieres li Rois, chevaliers, amés epesiaus et kiers amis, les capitains des mestiers."

Wij, Pieter de Coninck, ridder, speciale vriend en beste vrienden, de dekens van de ambachten van wevers en volders van Sint-Omaars, en daarbij al deze die hun vrienden zijn, gegroet en loyale vrienden tot wie ik mij kan richten.

**"Des tisserans et des foulons en Saint-Omer, et apres a tous cheus qui leur amis sont, salut et loial amistei a tout che que je poroie parfurnit."*

"Chier ami, j'ai entendu ke vous contraire avés dedens vo vile et division. Vos anuis me seroit les pourcoi que je vous pri, sour droite fois, que a vous traés tous les petis mestiers et leure fachiés honnour et les tenés pour vos freres."

Beste vrienden, ik heb gehoord dat er tegenstellingen zijn binnen uw stad. Omwille van uw probleem - smeeik ik u eerlijk - om de kleine ambachten en hun onderdelen te eren als goede broeders ...

** "Ensi ne vous pora nus nuire. Et a tout tel demenement et a tele frairie si sauvaï jou(r) le vile de Bruges..."*

en dankzij dergelijke energiek optreden, en dankzij dergelijke broederschap werd die dag de stad Brugge gered...

Bron : Jelle Haemers, Handelingen 154/1, 2017, p. 3-30.

red. G. Demerre

** Ik kreeg hulp van J.P. Lambert, lic. rom. voor de vertaling uit het oud-Frans.*

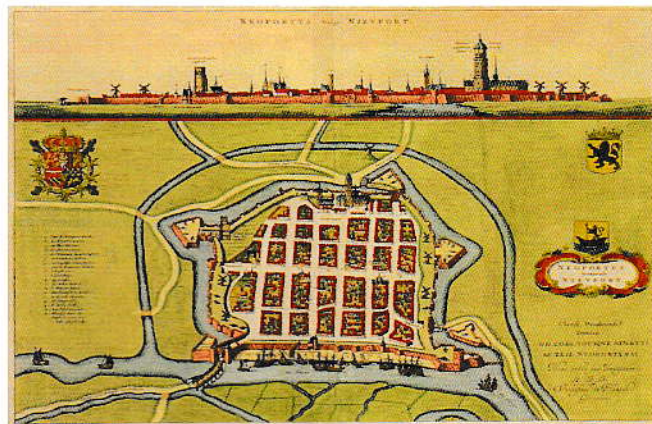
Archief

NIEUWPOORT ORANJE STAD

CAMERBOEK van 7 december 1578 tot 14 januari 1581

"Mijne heeren vander wet anmerckende een cleenen voortganck vande wercken deser stede, mercklicke de raempaerden en de fortificatien annegaende, ende omme daerinne te voorsien bi betere ende behaendere middelen dan tot noch toe gedaen es, by twercken vande straeten, hebben gheordonneert tnaervolghende ..."

(lees ook NAK 5/3)

vert.

Vooraleer men veertig mannen zal huren en betalen, zal men eigen poorters en ook vreemden die hier zonder paard zijn, ontzien. De andere poorters en vreemden die wel een paard hebben of een knecht, zal men opeisen om een dag per week te werken.

Al diegenen die wensen te werken kunnen zich op het stadhuis melden om zich op de rol te zetten aan een dagloon van 10 s. pars.

[Een aangestelde die toezicht moest houden op de werken verdiende 12 lb groot Vlms. per jaar of 2880 s. pars.]

Men zal ook geen paarden laten vertrekken uit de stad, tenzij ze een "billet van pasport vander wet medehebben" en als ze tenminste een dag voor de stad hebben gewerkt.

Hierbij moet men denken aan maatregelen, die tijdens de bezettingsjaren vanaf 1940 ook in Nieuwpoort werden toegepast, maar dan door een andere bezettingsmacht.

In de periode dat Nieuwpoort een "Oranje-stad" was, betrof het hier vooral graafwerken rondom de stadsmuur waarbij het eindresultaat te zien is op de Sanderuskaart (opname Duplouch 1637).

Fol. 17 "Bestedinghe van een rampart up de zuut-westzyde vanden casteele."

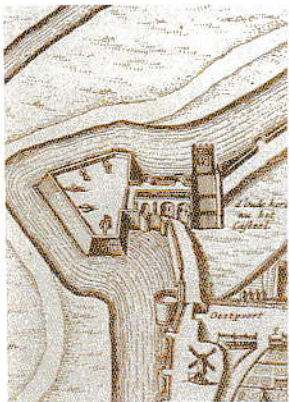
= ongeveer waar de bocht gelegen is van de W. De Roolaan bij de Duvetorre.

Fol. 24 "Slichtinghe van den dyck liggende buiten de noortpoorte."

= ongeveer aan de westzijde van het Koning Albert monument.

Fol. 25 "Bestedinghe van twee ramparts jehens de veste vander stede up de westzyde, beghinnende ande zuudtmuelen gaende noortwärts."

= vanaf de Arkebrug richting Astridlaan.

1637

1560

Fol. 41 "Beghinnende ande boordeelmuelen gaende noortwaerts tot ande stegherpoorte." (1579)

= parallel tussen de Kokstraat en de Astridlaan.

Fol. 59 "Een bollewerck buiten ande oostpoorte."
= oostelijk eind van de Langestraat

Fol. 77 "Rampart int casteel beghinnende ande oostzyde van Tolmes dyck totte groote achterpoorte."

= de W. De Roolaan tot aan de Langestraat

Fol. 81 "Rampart by Jacob Carpentiers drayplatse tot bi de stegherspoorte."

= parallel tussen de Havenstraat en de

Astridlaan

Fol. 107 "Van de veste te delven tot bi de stegherpoorte"

= ongeveer het tracé van de Astridlaan

Fol. 168 "Rampart int hof vande busschietters." (1580)

= misschien het tracé van de Koningin

Elisabethlaan

Fol. 176 "Rampart van de wynckel van Jacob Clou tot ande kerckmuer."

= stuk van de W. De Roolaan ter hoogte van de kerk

Fol. 191 "Een bollewerck voor de zuudpoorte."

= zuidelijk van het kruispunt Duinkerkestaat-W. De Roolaan

Fol. 193 "Een bollewerck voor tcasteel."

= noordelijk aan de Nijverheidsstraat

ORDONNANTIE POLITIQUE

verbiedende te drinken de halve myle rondtom de Stadt Nieuport. Uyt het nieuwe Register van Ordonnantien Politique (1755).

"Den Heere ende Weth der Stede ende Port van Nieuport geïnformeert zynde, dat eenige Persoonen woonachtig binnen de halve myle rondtom dese stadt hun verstouten van Herberge te houden, contrarie aen de Privilegien deser Stede, alsmede

dat diversche Poorters ende inwoonders van alhier hun vervoorderen aldaar te gaen drincken, niet jegenstaende verscheyde prohibitive ende penale Ordonnatien, namentlick in het Pellicaentjen ende den soo genoemden lesten Stuyver ter prochie van Oostdunkercke Casselrie van Veurne, alwaer Stadts-Accysen niet en worden gelicht, streckende tot groote prejuditie der selve Stadts Assysen, vernietinge van d'Herbergen deser Stede ende tot voedsel van alderhande dertelheyden en debauchchen; om waer jegens te voorsien, heeft andermael geinterdiceert mits desen, aen alle Poorters ende Inwooners van wat staet ofte conditie die souden mogen wesen, van andaer ofte in eenige andere plaetsen gesitueert binnen d'halve myle rondtom dese Stadt alwaer jemant sig soude vervoorderen Herberge ofte Taverne te houden, te gaen drincken 't zy Bier, Wyn, Brandewyn ofte andere Liqueuren (gereserveert de Herbergen tot Lombartyde, aen het Ipersas ende d'Arcke van Noë alwaer Stadts-Accysen worden gelicht) op pene van t'elcken ende by ider Persoon te verbeuren de boete van dertig Guldens, een derde ten proffitte van den Officier de Calgne ofte vervolg doende, een derde ten proffitte van de pachters van Stadts-Assysen op de Bieren, Wynen en Brandewynen, ende 't ander derde ten proffitte van den Aenbrenger."

Een halve mijl was ongeveer 2,5 km, zodat oud Sint-Joris en Ramskapelle daar ook binnen gelegen waren.

De stad had inderdaad nogal wat inkomsten uit de accynzen op dranken. Het innen van die opbrengst werd geïnd door personen die de job "pachtten". Met andere woorden de stad genoot dus van voor-schotten.

Het **Pellicaentjen** stond net voorbij de brug over de Veurnevaart, op de dijk waar nu ongeveer de Zeltebrug ligt. De Pelikaanstraat ligt er nog. Die herberg was/is wél buiten de stadsgrens.

De **lesten Struyver** stond langs de toenmalige Burgweg richting Oostduinkerke, waar nu ongeveer het gebouw staat met een plaatje "De Stuiver" (Stuiverwijk). De Sint-Sebastiaan boogschutters hadden er tot laat in 20ste eeuw hun clubhuis.

Dat was toen buiten de Nieuwpoortse grens, alhoewel de stad gezag had over "de wilde duinen" in die buurt, waar het galgeveld lag. Dat was ongeveer 7 gemete of bijna 3 ha groot.

Een of andere herberg zoals de **Arcke van Noë** stond binnen de stadsgrens, juist voorbij Arkebrug en een herberg bij het Ipersas was natuurlijk bij de sluizen aan de achterhaven op de IJzer (Ieper-

lee).

In Lombardsijde golden toen dezelfde wetten als in Nieuwpoort.

30 gulden in 1755 was 60 lb pars zou nu 317 euro zijn geweest : een verklikker (foei) kon dus 10 gulden verdienen, wat nu 105 euro zou bedragen !

En "alderhande dertelheyden en debauchen" laten zich veronderstellen voor de wetgever ...

Dit was een herhaling van een reglement dat dateerde uit 1499 !

Dat was de tijd van de Bourgondische hertog Filips de Schone en we leren meteen waarom vooral dat verbod haar oorsprong vond. Er waren namelijk klachten vanwege de :

"Demandeurs (Jehan de Latre & Jehan van Spaengnen) disoient que nostre dicte Ville de Neufport estoit une notable Ville à nous appartenant, scituée sur l'un des principaulz Havres de nostre dict Pays de Flandres, hantée & fréquentée journellement de grand nombre de Marchants tant nos Subjetz que autres Estrangiers, la revenue de laquelle ... "
vert.

... er weinig kan geïnt worden buiten de muren, want de enige inkomsten die ze kan hebben komt van de accijnzen, die ze dagelijks ziet verminderen, want de "klagers" merken op dat buiten de muren binnen een halve mijl huizen en tavernes worden gehouden waar wijn en bieren worden verkocht zonder dat die accijnzen betalen aan de genoemde stad. Deze huizen en tavernes laten dagelijks een groot aantal burgers en andere inwoners drinken waardoor de stedelijke accijnzen sterk verminderd zijn, anderzijds wordt in die genoemde huizen dagelijks een bedenkelijke omgang met mensen met kleine of beheersing [hantise & conversation de Gens de petit & sobre Gouvernement], op zo'n manier dat dit slecht uitkomt voor de fatsoenlijke burgers en andere passanten.

Onze stad is gelegen bij een van de belangrijkste havens van ons Vlaamse land waar vijanden en andere zeepiraten per schip 's nachts aan land kunnen komen en logeren in die huizen, wat een grote bedreiging kan vormen voor onze land en de burgers van onze stad van Nieuwpoort ... "

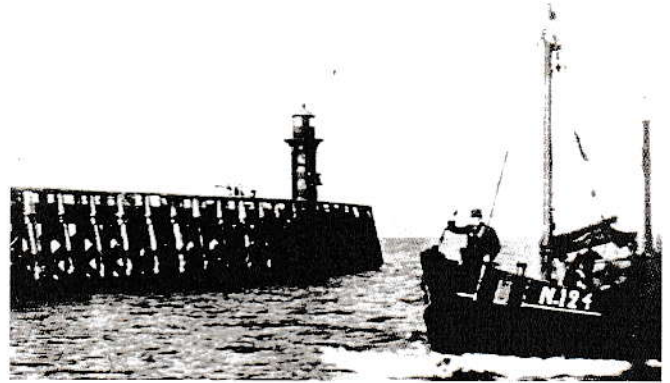
Costumen ende Usantien der stede en port van Nieuport, Gent, 1774, p. 125-126, p. 112-114.

VISSERIJ TIJDENS DE TWEDE WERELDOORLOG

Voorwaarden voor het uitoefenen van het visscherijbedrijf (Haven Nieuwpoort)

Het medegedeeld nummer van het schip moet geschilderd zijn met witte olieverf op bruin zeil in cijfers van 120 cm. en minstens 10 cm. breed.

Het zeil moet vanaf het uitvaren tot het terugkeren in de haven steeds gespannen zijn, zoodat het nummer bestendig zichtbaar blijft.

Het schip mag zich niet verder verwijderen dan één zeemijl van de kust, berekend vanaf de laagwatergrens. Indien de vastgestelde grens overschreden wordt, stelt de visscher zich bloot aan beschieting. Bij slecht zicht of ingeval van nevel is uitvaren verboden. Wanneer het schip op zee is bij dergelijke weersomstandigheden moet het in de haven teruggebracht worden.

Zoolang geen andere berichten worden bekend gemaakt, mag er gevischt worden in het gedeelte, gelegen tusschen de fransch-belgische grenzen tot aan Oostende. Het visschen geschiedt op eigen verantwoordelijkheid.

Strandgoed of opgevischte waren moeten aan de havendienst overgemaakt worden. Mijnen mogen niet in de haven gebracht worden. Ze moeten op het strand te Nieuwpoort-Bad gelegd worden. Het uitvaren van de visschersbooten mag niet vóór 5 u. geschieden, de terugkeer niet na 21 u.

De visscher moet het schip daags voor de uitvaart, en onmiddellijk na den terugkeer in de haven bij de havendienst aanmelden.

Het Duitsche Rijk kan niet verantwoordelijk gesteld worden voor schade die veroorzaakt zou kunnen zijn door gelijk welke oorlogsgebeurtenissen.

Het niet onderhouden van deze voorwaarden zal het terug nemen van het vischverlof voor gevolg hebben.

Tot hier een document uit het Nieuwpoorts stadsarchief.

Een zeemijl is 1852 m.

Het is overbekend dat de visserijactiviteit te Nieuwpoort, niettegenstaande de oorlogsomstandigheden en de beperkingen, zijn gang ging. De havens van Oostende en Zeebrugge hadden ofwel te veel

schade geleden vanaf het begin van de oorlog of beheerst door de militaire activiteit van de bezetter.

In de penibele tijd van de voedselschaarste tijdens de oorlog kende men tot voorbij Brussel : de haringen van Nieuwpoort !

Op een visserboot was er frequent een Duitse militair aan boord. Ofwel geraakte die zeeziek, ofwel verveelde die zich. Zo'n soldaat kreeg wel eens de naam van mèèuweschietter ...

(lees ook NAK 10/3)

Bestuur

REGLEMENT 27 MEI 1772

1717-1780

Belangrijke hervormingen onder keizerin-weduwe Maria Theresia, via hertog Karel Alexander van Lorreine & Bar, luitenant en gouverneur & kapitein-generaal van de Nederlanden, haar schoonbroer.

(vert. en samengevat uit het Frans)

Artikel 1

De magistraat van Nieuwpoort had normaal 1 baljuw, twee burgemeesters, negen schepenen, twee pensionarissen-griffiers & twee ontvangers. Voortaan zouden ze een baljuw hebben, één burgemeester, zes schepenen, twee pensionarissen en een ontvanger.

[Op 15 oktober 1789 werden het wéér twee burgemeesters !]

Artikel 2

De magistraat kostte totnogtoe 13 855 zilveren courant Vlaamse gulden. Zij moesten evenwel een "taux d'office" betalen voor een totaal bedrag samen van 198 gulden.

Voortaan zou voortaan 2700 gulden krijgen en fl

24 15s taks betalen, elke schepen 1800 gulden en fl 25 15s taks, de penningmeester 345 gulden en fl 24 15s taks.

Artikel 3

Voortaan zullen de bedragen gewijzigd worden.

Artikel 4

De andere leden van de magistraat zullen op diverse manieren betaald worden.

De baljuw & kapitein van het kasteel zal buiten de gebruikelijke percenten een vast bedrag krijgen uit de schatkist van 400 gulden.

[Er waren percenten voorzien voor : Droit de robe (Keirrellaeckens), bankgeld (zitpenning), vasten geld, presentatiewijn, (feest) tafelgeld, toeslag vanwege de stadsboeren ... kortom alle gelegenheden waren traditioneel bedacht met het afdragen van een "tol".]

Artikel 5

Het vast bedrag voor een burgemeester zal ook 400 gulden zijn.

Artikel 6

Elk van de schepenen krijgen 230 gulden.

Artikel 7

De eerste pensionaris krijgt normaal 400 gulden maar de huidige pensionaris de Brauwere wordt verder betaald volgens de overeenkomst van 1770 : 700 gulden.

Artikel 8

De tweede pensionaris of criminele griffier krijgt 700 gulden.

Artikel 9

De enige ontvanger krijgt 270 gulden en moet voor 30 gulden een dubbel kasboek maken.

Artikel 10

De ontvanger/penningmeester moet 1000 gulden opzij zetten voor de militaire logementen.

Artikel 11

De magistraat krijgt nog 33 gulden bij de presentatie van de rekeningen : voor elk lid 3 gulden, alsook de stadsbode.

Artikel 12

Elk lid van de magistraat moet zijn toegewezen taken uitvoeren en mag boven op de vermelde gage niets meer aanrekenen aan de stadskas.

Artikel 13

De burgemeester moet de zittingen van de politie voorzitten, de controle verzekeren op de politie van de stad, de werkzaamheden, gebouwen, financiën en inkomsten en toezicht houden op de Wezenbank samen met de eerste schepen en de civile greffier.

Artikel 14

De eerste schepen zit de raad voor bij afwezigheid van de burgemeester en neemt zijn taken over.

Artikel 15

De schepenen assisteren de burgemeester in zijn opdrachten.

Artikel 16

Afwezigheid moet vooraf gesignaleerd worden aan de eerste schepen.

Artikel 17

De magistraat duidt een schepen aan als commissaris van de politie voor buiten de stad en deze duidt vier anderen aan voor de vier kwartieren in de stad. Deze kwartiermeesters zoeken verantwoorde burgers die toezicht houden in hun kwartier en elke week verslag uitbrengen voor de raad.

Artikel 18

Om de financiën te controleren, wordt een comité samengesteld voor de schatkist.

1. De ontvanger wordt bijgestaan door de burgemeester, een schepen en een greffier naar keuze.
2. Zij vergaderen regelmatig in het stadhuis elke maand, of volgens noodwendigheid.
3. De ontvanger/schatbewaarder legt dan zijn kasboek voor en overloopt de uitgaven en inkomsten van de maand.
4. Deze worden elke maand getoetst aan de twaalfden die normaal op jaarbasis "begroot" zijn.
5. Het comité brengt verslag uit in de raad.
6. Niets mag achteraf uitbetaald of ontvangen worden, buiten de juiste volgorde.

Artikel 19

De ontvanger legt een dubbel boek voor met de "voor-rekening" met de "borderellen" en behoudt het origineel ter controle.

Welke leden uit de magistraat werden voortaan uitgesloten op 27 mei 1772 ?

Burgemeester van schepenen : Basile Ferdinand van den Abeele

Schepenen:

Jean François Boudeloot (werd kwartiermeester)

Joseph François Rouzée (werd kwartiermeester)

Adrien Canyn (werd kwartiermeester)

Simon Jacques Descamps

Pierre François Le Mahieu (werd kwartiermeester)

Jean François Augustin Van Hese (werd kwartiermeester)

nieuwe waren bijgekomen : Jean Ernest Collet (eerste schepen)

Ferdinand Jacques Janssens

Antoine Vroome

Tresorier : Joseph François Gommers

Coutumen ende Usantien der stede en port van Nieuport p. 166-174

red. G.Demerre

Een gulden courant [fl 1 = 20 stuyvers] van 1776 zou nu 8,3 euro waard zijn

LOMBARDSIJDE

Met de fusies van de Belgische gemeenten in de jaren 1970 en 1976 zijn de oorspronkelijke gemeentegrenzen vervaagd. Bij de bevolking bestaan die entiteiten nog steeds... Voor hoelang nog ?

Neem nu de grens van Lombardsijde : de dorpskom lag als een enclave driekwart omringd door het grondgebied van Westende waarmee het voor zes jaar fuseerde vooraleer op te gaan in Groot-Middelkerke in 1976.

Dat maakt dat de rechteroever van onze havengeul vanaf de zee weliswaar Lombardsijde was, maar ter hoogte van Nieuwpoort-Stad was dat Westende tot voorbij de achterhaven : zgn. Klein Westende.

Met latere grenscorrecties is het grondgebied van Lombardsijde aan de rechterhavenoever sterk teruggedrongen ten voordele van Nieuwpoort tot voorbij de Matrozenlaan.

Daarmee samen moet een hardnekkig herhaalde historische bewering gecorrigeerd worden. Ze

werd doorgegeven en vond o.m. haar neerslag in de *Jaerboecken van Veurne ende Veurneambacht* uitgegeven door Edmond Ronse naar geschriften van Pauwel Heinderycx (1687).

Het heeft te maken met "Beginsel vande stadt Nieupoort" :

"Voor den selven tijdt nam den Ysere sijnen loop van Nieuwendamme voorby Lombaertzijde met vele cromme draeyen, seer ongemackelick om te bevaren. Het lant gelegen van Westen den ouden loop van den Ysere, is van allen eeuwen geweest onder Veurneambacht, daer van noch het spreekwoordt onder 't gemeente: Lombaertzije, Ligt in 't Vrije : Ware 't wel ondersocht , 't Lage in Veurnambocht."

Een loop van de oude IJzer (Ieperlee) omheen Lombardszijde kan niet hard gemaakt worden sinds onderzoek van de laatste halve eeuw.

Daarbij : het eerste deel van het volksversje is FOUT. Lombardszijde behoorde NIET tot het Brugse Vrije.

Juridisch viel Lombardszijde sinds heel lang onder de Schepenbank van Nieuwpoort (1269) die aanvankelijk helemaal deel uitmaakte van de Keure van Veurne-Ambacht (1287). Zelfs toen die juridische tweeling Nieuwpoort-Lombardszijde (1413) afzonderlijk kwam met alle grensbetwistingen (1581), lag de grens van het Brugse Vrije aan de noordrand van Lombardszijde.

In de Franse tijd vervielen zelfs die grenzen en kwamen er nieuwe : het oude graafschap Vlaanderen werd verdeeld in twee departementen ... die uitmondten in het huidige West- en Oost-Vlaanderen (1815).

En in 1811 werd Lombardszijde afgescheiden van Nieuwpoort.

Er was evenwel toch een band met "Brugge" in Lombardszijde: de parochie (1332) viel onder het oude bisdom Brugge (1559) * , terwijl Nieuwpoort onder het bisdom Ieper kwam tot achtereenvolgens eerst allebei onder het bisdom Gent (1802) en het nieuwe bisdom Brugge (1834) resorteerden.

G. Demerre

* Alhoewel we pastoors aantreffen die afkomstig waren uit de Norbertijnenabdij van Veurne, net zoals te Nieuwpoort.

Christoforus Bossaert was pastoor te Lombardszijde van 1620 tot 1621, Judocus Moens van 1655 tot 1670 en Frederik Swaene van 1670 tot 1672 ...

Cultuur

RHETORICA MAATSCHAPPIJ

De secretaris (geheimschrijver) Geraard Dingens maakte op 31 mei 1920 een verslag op over de toestand van zijn vereniging (maatschappij) net vóór het begin van de oorlog.

Er waren 39 betalende en 10 spelende leden.

De betalenden leden waren : Em. Meynne, L. Dejaegher-Meynne, H. Bogaert, Dr. L. Maertens, G. Dingens, P.J. Deswarte, J. Gommens-Vaillant, H. Deswarte, L. Houvenaghel, A. Vantomme, G. Vandesompel, A. Delporte, H. Braecke, L. D'Haene, A. Ruys, J. Degrave, A. Demeyere, Mej. S. De Man, Ch. Reuben, D. Dansercoer, V. Dansercoer, J. D'Haene, E. Deschacht, A. Dingens, L. Vantomme, A. Willaert, H. Deseck, G. Baes, H. Vreeswyck, J. Blondé, J. Metsu, G. Wittevrongel, R. Vandevelde, J. Coucke, R. Jansseune, L. Magnel, G. Couvreur, J. Cis en Wed. E. Claes.

De spelende leden waren : C. Vantomme, J. Pylyser, Ch. Cabooter, J. Dierendonck, A. Vermeirsch, J. Dejaegher, Ch. Fryns, V. De Vry, A. Braecke en L. Houvenaeghel.

Het bestuur was samengesteld uit : Dr. L. Maertens, hoofdman; Em. Meynne, deken; L. De Jaegher-Meynne, ere-toneelmeester; G. Dingens, geheimschrijver; P.J. Deswarte en H. Deswarte betalenden bestuursleden; Ch. Cabooter, J. Dierendonck en C. Vantomme spelende bestuursleden; L. D'Haene, gildekoning en Mevr. Wed. De-Vry, gildekoningin.

Mr. De Jaegher-Meynne had zijn ontslag gegeven, maar was méér dan 30 jaar de ziel van de maatschappij Rhetorica geweest.

Op 4 mei 1914 had men het overlijden te betreuren van mijnheer vader Deswarte, de grote toneelvriend wiens streven het was bij te dragen tot veredeling en aanmoediging der kunst en voornamelijk vlaamsche kunst te beschermen en te ondersteunen.

Zijn ook nog door overlijden ontvallen:

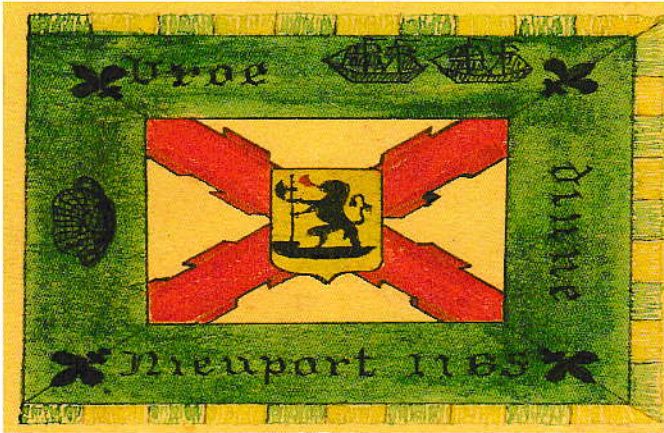
12 juli 1915 : H. Braecke

18 februari 1917 : J. Gommers-Vaillant

30 december 1919 : Leon Houvenaghel

3 mei 1920 : Ch. Cabooter

Op 17 oktober 1915 sneuvelde A. Dekeyser, kandidaat spelend lid.

Met de oorlog heeft de Rhetorica haar verzameling oorkonden en kunstvoorwerpen verloren. Alleen een zilveren ereteken in de vorm van een O.L.V-beeldje is bewaard gebleven.

Lang voor dat het lokaal van het Willemsfonds in puin lag, waren de kunstvoorwerpen en boeken van de volksboekerij ... verdwenen.

Het bestuursjaar 1913-1914 had een overschot van 261,36 fr.

In het bestuursjaar 1914-1915 waren er reeds 180 fr. ontvangsten, in kas was er dus 441,36 fr.

Namens de Koninklijke Maatschappij "Rhetorica" onder de zinspreuk "Van vroescepe dinne"

Algemeene Vergadering van woensdag 7 juni 1922 in de herberg van Ch. Demeyere op de marktplaats

Tegenwoordig : Dr. L. Maertens, hoofdman; L. D'Haene, J. Degrave, L. Vantomme, H. Vreeswyck, J.Cis en G. Dingens leden en A. Coppens, V. Dansercoer, C. Van Eynde, V. Amant, Vandorselaer, D. Vreeswyck, R. Schietze en Ch. Demuyne toneelminnaars.

J. De Jaegher-Meyne en H. Bogaert zijn belet.

Recent, sinds het verslag van mei 1920 zijn nog overleden : V. Dansercoer en A. Willaert.

Er zijn nu slechts 17 leden die in Nieuwpoort gevestigd zijn en één spelend lid nl. Ch. Fryns.

"De overdreven genegenheid voor "sport", welke tegenwoordig het aankomend geslacht geziel, heeft de liefde van het beoefenen van het edele en schoone gansch verdrongen. Voetbal en Velorijden kent men in eenige dagen; toneelspeler is men nog in geen jaar en vergt geestesontwikkeling; daarom keert onze jongelingschap er den rug naar."

Door bemiddeling van A. Coppens zij ze in bezit

geraakt van 86 verschillende toneelwerken, waar onder 37 geschonken door de maatschappij "De Noordstar" en 20 van "De Meibloem".

Via Is. Florizoone, gemeentesecretaris van Oostduinkerke, kregen ze twee op zijde gedrukte lofdichten uit 1772 en 1809 door een ... Frans soldaat geschonken (sic).

De heren Art. Coppens, V. Amant, G.Vandorselaer, C. Van Eynde, Daniël Vreeswyck, V. Dansercoer, R. Schietse en Ch. Demeyere worden bij algemeenheid van stemmen als leden aanvaard.

Van de 9 bestuurleden blijven er slechts 4 over. Arthur Coppens wordt als nieuwe toneelmeester gekozen en als vervanger Ch. Fryns.

Behalve de twee toneelmeesters kiest men dan nog Amant en Vandorselaer als bestuursleden. H. Vreeswyck verklaart dat de maatschappij over zijn Kinema-toneelzaal mag beschikking.

Dit verslag werd goedgekeurd bij de algemene vergadering van 19 september 1922.

De geheimschrijver G. Dingens.

(naar een geschreven verslag uit het fonds R. Dansercoer +2008)

Onze voormalige voorzitter R. Dansercoer schreef: **Van Vroescepe dinne, de Nieuwpoortse Rederijkerskamer**, Nieuwpoort, 2002

Erratum

Nieuw Bedelf

In het nummer 9/1 van de NAK schreven wij foutief, alsof de Vladslovaart nog met een siphon in verbinding zou staan met het Nieuw Bedelf. R. Thys heeft dat aangehouden in zijn werk van 1922, omdat zijn manschappen, dat altijd zo hadden beschouwd als een afwatering van de Vladslovaart, wat NIET het geval was na 1875.

Veurne-Ambacht

Het nieuwe viertalig bord aan de reling van de Veurne-Ambachtbrug had mogen vermelden, dat dit óók de Noordvaart wordt genoemd. En Hendrik Geeraert had men in het Engels béter NIET een "Captain" genoemd.

Kattesas

Op het viertalig bord had men best die naam NIET vertaald : want een Katte is géén dier, maar een speciaal onderdeel bij een versterking.

Iemand als Karel Cogge, die goed zijn Wateringen kaart kende, heeft zich historisch vergist als hij voor het Kattesas ook de naam gebruikte van Spaanse sas. Dat waren ooit in de 19e eeuw twee afzonderlijke sassen ten westen van Nieuwpoort. Het eerste is gebruikt in 1914 ... het tweede lag verder waar later de Vlotkom is gekomen.

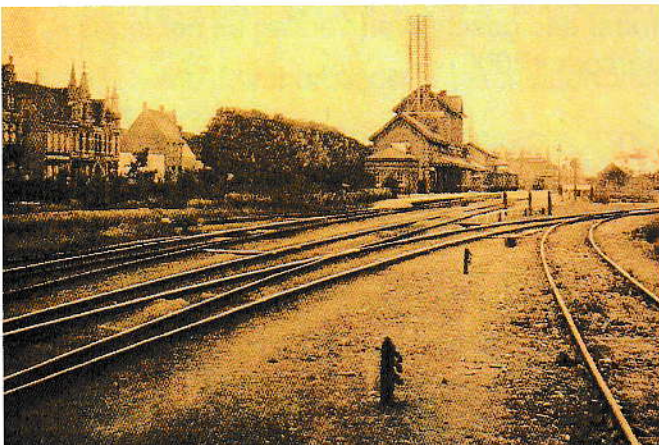
Janne De Deyster

Een aandachtig lezer had bezwaar tegen de formulering 'vermeende heksen' in het nummer 9/3 van NAK, omdat men toen dacht dat er écht heksen bestonden. Inderdaad. Weerwolven waren toen ook écht voor de mensen ... Nu weten wij dat heksen alleen in de hoofden van de 'buren' bestonden.

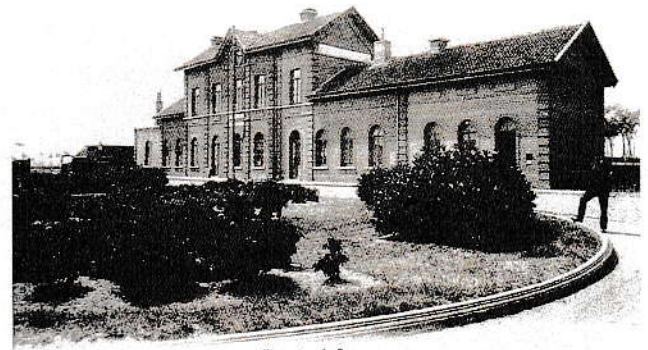
Nieuwpoort-Station

150 jaar geleden stond het Nieuwpoorts treinstation parallel waar nu de Parklaan ligt, terwijl de sporen er ten westen langs liepen. NIET waar nu de Astridlaan loopt, wat een aangebracht bord wil doen geloven. Doorheen die Astridlaan (toen Westlaan) liep wél een tramspoor richting Oost-duinkerke.

G.D

Westkant station Nieuwpoort-Stad

Nieuwpoort - la Gare
H. Bertels, r. Cotesas, 106, Brusselles

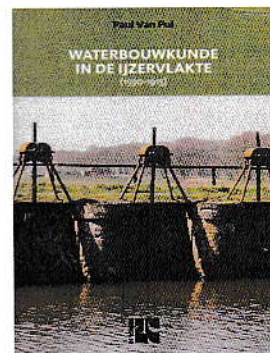
Stadszijde station Nieuwpoort-Stad

Bibliotheek

Waterbouwkunde in de IJzervlakte (1590-1915)

Paul Van Pul heeft een heel omvattend werk geschreven met een gedetailleerd overzicht van de waterhuishouding, waarin Nieuwpoort een centrumrol vervulde.

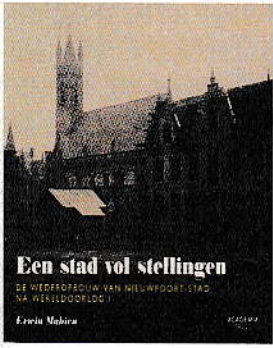
Het is het resultaat van zijn doorgedreven historisch onderzoek, nadat hij zich reeds had ingewerkt in de problematiek van de inundatie in oktober 1914 en zijn technische onderlegdheid als expert. De geografische nauwkeurigheid bij zijn eigen illustraties is onovertroffen.

Het is een uitgave 2018 bij "De Schorre" en telt 410 blz.

Een stad vol stellingen. De wederopbouw van Nieuwpoort-Stad na Wereldoorlog I

Erwin Mahieu heeft bij de tijdelijke tentoonstelling in het Westfront te Nieuwpoort voor 2018-2019 een werk geschreven in de reeks die Nieuwpoort nu al bezit.

Bij Academia Press 2018 is het uitgegeven en telt 126 blz.

Als architect heeft Mahieu zich vooral toegespitst op de initiatieven van Joseph Viérin die een hand had in de wederopbouw van de verwoeste stad na de Grote Oorlog.

Het onderwerp kwam wél ooit elders aan bod, maar deze keer vormt het een welkome begeleiding voor het jaarlijkse tentoonstellingsthema.

Rechtspraak

JAN DE DEYSTER

Het proces tegen Jan De Deyster (44) duurde iets langer omdat zijn echtgenote, Cathelyne Goosens, en zijn broer, Amand De Deyster, op 24 december 1602 een verzoekschrift indienden bij de Raad van Vlaanderen in Gent om Jan De Deyster de toestemming te geven zich te verdedigen met een advocaat. Of dat is ingewilligd, was niet meer te achterhalen. Wel staat vast, dat de beul van Ieper Jan De Deyster midden januari 1603 urenlang met geselslagen folterde.

Verslag

Tijdens en na deze tortuur bekende (sic) hij dat hij dertien jaar eerder een contract had gesloten met de duivel die zich Waghenaere noemde. Daarin had Jan De Deyster verzaakt aan God en zijn christelijk geloof, hij aanbad de duivel op zijn beide knieën en beloofde, op voorwaarde dat hij veel koeien zou krijgen, dat hij voortaan alleen de duivel zou dienen. Met Passchynken Emmelynck ging hij naar een nachtelijke vergadering met andere heksen die plaatsvond op het verlaten stuk grond achter het oude zusterklooster. Daar offerde hij aan zijn duivel een paar bonte duiven, die Waghenaere onmiddellijk samen met een aantal eksters kookte en die zij vervolgens opaten zonder dat er zout bij te pas kwam en zonder dat er vooraf een zegening was gevraagd of een dankgebed was opgezegd. Op die vergadering was ook Mechelyne Verstraete aanwe-

zig. Na de maaltijd danste hij twee uur met haar en had hij seks met haar tegen een half afgebroken muur. Tot groot jolijt van zijn duivel nam hij tweemaal na de communie de hostie uit zijn mond, gooide ze op de grond en liet ze door het volk vertrappelen. Met een bruin poeder dat Waghenaere hem gaf en dat hij in een glas bier mengde, maakte hij Gillis de Caelre maandenlang impotent en door dat poedertje te werpen in de schoot van Jacquemyne De Corte zorgde hij ervoor dat ook haar kersverse echtgenoot Adriaan Clou er niet in slaagde geslachtsgemeenschap met haar te hebben.

Datzelfde duivelspoeder mengde hij in de drank van Maeyken Goossens, echtgenote van schepen Jan Maertens, omdat hij nijdig was op Jan Maertens. Maeyken werd er ziek van en overleed korte tijd nadien.

Met dat poedertje in de hand sloeg hij in herberg "Den Hert" te Veurne op Maerten Janssens Haeze, waardoor die meer dan een half jaar leed aan een totaal onbekende ziekte en daaraan uiteindelijk overleed. Hij wreef van dat poedertje ook wat op de koe van Jacquemyne Millecants, die daardoor geheel opzwol, en wou ook de koeien van Pedro Oyon ermee inwrijven, maar slaagde daar niet in omdat de koeien reeds hun stal hadden verlaten. Thuis gekomen liet hij in zijn haast het poedertje vallen op zijn eigen kalveren, waardoor sommige volledig opzwoollen. Hij wreef het duivelspoedertje ook in het wijnglas van Calleken De Corte, waardoor die haar water niet meer kon ophouden, alsook op het bierglas van haar schoonzoon Adriaan Waghaert, waardoor die dagen lang geen seks meer kon hebben met zijn pasgetrouwde vrouw.

Voor al die wandaden werd Jan De Deyster op 17 januari 1603 tot pulver verbrand op de markt van Nieuwpoort. Die asse werd dan op de executieplaats begraven.

Jan De Deyster woonde te Nieuwpoort in de Langestraat in een huis met vijf haarden en bezat daarnaast nog twee huizen in de Mandemakersstraat (Schipstraat), twee huisjes in de Kokstraat en een huis in de Klikkerstraat (Ankerstraat-west). Buiten de stad baatte hij een hoeve uit met meerdere hectaren grond, die onder meer gelegen waren in Oostduinkerke en waarop hij onder andere schapen, koeien en kalveren kweekte.

Hij was geboren in 's Heerwillemskapelle (Veurne) in 1558.

Als welstellende landbouwer vervulde Jan De

Deyster meerdere ambtelijke functies in en buiten Nieuwpoort. Zo was hij in Nieuwpoort in 1595 bierwarandeerder, in 1592 en 1598 dismeester en van 7 juni 1591 tot 6 juni 1592, van 7 juni 1597 tot 6 juni 1598 en van 7 juni 1599 tot 6 juni 1600 schepen.

Hij was ook leenman (hofman) in Oostduinkerke en meende in die hoedanigheid zelfs, dat hij de pastoor van Oostduinkerke kon aanstellen. Daarover maakte hij eens ruzie met de 66-jarige Maertens Janssens en sloeg hem daarbij een paar keer op zijn hoofd. Enkele keren werd Janssens zwaar ziek.

Hij was getrouwd met Cathelyne Goossens bij wie hij meerdere kinderen had, onder wie de negenjarige Janne die later beschuldigd werd van heks te zijn en zou verbrand worden.

De 30-jarige Neelken Janssens zag eens op een zondag tijdens een grote windvlaag Jan De Deyster in zijn grasland rondlopen achter een vage, zwarte gedaante ter grootte van een spade.

In Nieuwpoort spande Joos Baert in 1595 een smaadproces aan tegen Jan De Deyster omdat die in een herberg in Nieuwpoort de echtgenote van Joos Baert ervan beschuldigd had dat zij de zeef kon draaien. Op een feestje bij Octaviaan De Clercq, baljuw te Nieuwpoort, betichtte diezelfde De Deyster Maeyken Bogaert, weduwe van Pieter Lievens De Jonghe, ervan dat zij zich bezighield met het draaien van de zeef.

Jan De Deyster werd door zijn burens van hekserij verdacht omdat hij er zelf voortdurend over begon. Zo liet hij al op 28 mei 1593 in een notariële akte vastleggen dat Jan Maertens tijdens een onderlinge ruzie in de herberg "De Keizer" had geïninueerd dat hij een heks was. Twee jaar later vroeg hij in de herberg "De Scharminkel" aan de echtgenote van Joos Baert of zij voor hem een keer de zeef wou draaien om een schat te vinden in een vervallen hofstede buiten Nieuwpoort. In het smaadproces dat daarop volgde legden men Jan de Deyster uitdrukkelijk het verbod op nog dergelijke hekserijbeschuldigingen te uiten.

Maar Jan was onverbeterlijk. Hij kon er maar niet over zwijgen. Op 4 december 1598 werd er in de herberg "De Zwarte Leeuw" gediscussieerd over een recente verbranding van een heks in Duinkerke. Jan pleitte er volmondig voor dat er zo veel mogelijk heksen moesten worden opgespoord en

verbrand. Tot ontzetting van de omstaanders zei hij daarbij, dat het schandelijk was dat de bisschop van Ieper en enkele geestelijken zich tegen heksenverbrandingen keerden omdat zij er geldelijk belang bij hadden (sic). Hij voegde eraan toe dat er op het platteland alleen nog pastoors te vinden waren die zelf heksen waren en dat hij in zijn jeugd eens behekst was geworden door het eten van een ei dat hij in een of andere weide had gevonden. Daarvoor zou hij genezen zijn geweest door rondtrekkende zigeuners, die hem enkele wassen bolletje lieten innemen en in een aarden potje worteltjes liet koken, waarvan hij het afkooksel moest uitwrijven op zijn onderbuik.

De magistraat had laten optekenen, dat de ochtend dat Maeyken Goossens overleed zij duidelijk had verklaard dat Jan De Deyster verantwoordelijk was voor haar ziekte. Hetzelfde was genoteerd voor Maeykens Maertens en Jacquemyken Claus net voor hun overlijden.

Maeyken Zeelanders sprak in het proces tegen Jan de Deyster over het verlies van een belangrijk geldstuk tijdens het beleg van Maurits van Nassau (1600).

De 24-jarige Adriaan Waghaert kreeg van Jan De Deyster een glas bier aangeboden en kort daarop voelde Adriaan zich ziek en gedurende zijn huwelijksnacht, en twee daarop volgende nachten slaagde hij er niet in geslachtsgemeenschap te hebben met zijn echtgenote.

Omdat Jan De Deyster aan schepen Pieter Bruyneel vertelde, dat die impotentie veroorzaakt werd door het knopen van een lint tijdens de huwelijks-ceremonie, werd hij zelf verdacht dat lint te hebben geknoopt en ontknoopt.

De 74-jarige Josynken Betten verloor omstreeks 1586 dertien koeien aan een langdurige ziekte. Om te weten wie haar dat had aangedaan en om de koeien te genezen kookte Josynken een nieuwe pot met melk van alle koeien samen met gewijd water en een aantal spijkers. Zodra de melk kookte stapte Jan de Deyster haar huis binnen en vroeg haar of ze wel goed wist wat zij deed. Jan vertrok zonder iets te zeggen. Korte tijd nadien waren alle koeien genezen.

De 36-jarige Christynken Coolen liet op een stuk polder graan zaaien wat een magere opbrengst gaf. Het jaar erop probeerde ze met een ander soort graan en kreeg alleen maar distels. Ze meen-

de dat Jan De Deyster daar de schuld van was.
De Deyster bekende tijdens de tortuur dat hij eens per ongeluk zijn eigen kalveren en zijn werkpaard had behekst door er duivelspoeder op te morsen.

Het volledig verslag onder tortuur is niet bewaard gebleven.

Vonnis van 17 januari 1603

“ ... Omme dieswille dat ghy Jan, de zoone Lauwens De Deister, oudt xLv jaeren ofte bet, ghebooren van de prochie van sHeer-Willemscapelle, jeghens de heilige gheboode van Godts almachtich verghetende den ontgrondelicken ende onsprekelicken weldaet by u ontfaen van ons lyef heren Jesu Christi, uwen en ons allen schepper ende salichmaker, hoeft onzer heilighe moeder dechristelicke catholicke, appostolicke roomsche kercke, leden derthien jaeren ofte tyts meer, half droncke wezende commende van Oostduunkercke alleene up de vraghe van zeker manspersoone sprekende met een cleen voiseken, ghebreck hebbenden van eenen van de middelste vingeren in de slinkerhandt, ghecleet op die maniere van eenen soldaet, tusschen het gherechte dezer stede ende duynen van myn heeren van Nieulandt, angaende tbeclach van tverlies van uwe coeyen u vragende of ghy veel verloren hadde met belooft van u verlies wel inne te doen halen, ende vyf ofte zes daeghen darnaer, ghy ghelyckelick wandelende alleene in de duynen, den zelve u anderwarf ancommende ghecleet met enen celcken roccken, zeggende, volghende u belydt, te heeten Waghenaere, u vervoordert hebt ... afte gane Gode van Hemelrycke ende te verzaeken u christendom, zeggende ‘Ghy moet den viant anbidden’, zoo ghy up beede u knien valledede alsdanne hem anbeden hebt ...

Zeggende den voornompden Waegenaere, uwen boozen: ‘Wilt ghy iemand hinderen, tzy menschen ofte beesten ofte goedynghen, ick zal u bystandicheyt doen’, ten dien fyne ter handt doende volghende uwe kennesse zeker bruyn powderken, twelck ghy driemael toe ontfaen hebt van hem omme tzelve met nidicheyt te misbrucken ...

... ten huuze van Jan Negenman ... in een bierglas an Gillis de Caerle

... in de schoot van Jacquemyncken de Corte ...

... ghegheven Mayken Goossins, huusvrauwe van Jan Maertins, in haeren dranck ...

... gheslegghen Maerten Janssens Haeze ...

... bestreecken ende doen swelten een coeye van Jacquemyne Millecants ...

... de coeyen van Pedro Oyon ...

... laeten vallen up uwe eyghen calveren ...

... het glas van Calleken Corte, huusvrauwe Gillis de Caerle, ten huuze van Loys Lieven ...

... een glas bier an Adriaan Waghaert, gheseyt Nave, schoonsoone jeghenwoordich van Gillis de Caerle ...

... hebt u vervoordert te gaene ende u te vinden in de booze ende detestable vergaderynghen met Passchynken Hemmelyncx achter het oude zuusterhuus binnen deser stede, aldaer offerende een paar bonte duven, terstonts by den boozen ghecockt met exters ter tafle swart vlees zynde, dat eetende zonder benedictie, zout ende danckzegghinghe. Ten welcken boozen ende ongodelozen banckette ghy volghende uw bekennen begroet gheweist hebt by Mechellyne Verstraete, gheseyt Coeyers, die u de voornompden duven vercocht hadden voor vi schellinghen, haer aldaer houdende by der handt ende daer blyfvende zeere twee heuren, namelic van den neghen totten elven, met haer dansende naer eeten ende haer ontrent eenen ghebrocken muer bekennende. Zoo ghy ooc haer bekent hebt onderweghe Wulpen drie zo vier daghen voor de zelve booze vergaderinghe, nietjegenstaende dat hy waert in bande van den heylighen sacramente des huwelick ende daerduere het strafelic overspel perpetrerende. Ja, dat meer is, ghy tenheylighen sacramente van den outaer gaende, hebt tot twee diversche reizen toe tzelve nuttende, uut uwen mondt ghenomen ende achterlatende die eere ende reverentie die elck christen mensch ons heere jhesus Christus schuldich is ende waervooten alle hemelsche, erdtsche ende heltsche knien, buughen moeten, gheduerende den drom van den volcke betoorden met voeten. Naer welcken uwen voornompden boozen, u vraghende of ghy ter heylighen outaers gheweest hadde ende ghy daerop antwoordende dat jae ende tzelve in misachinghe ghenut thebben; zeyde uwen voornompden boozen Waghenaere dat het ghy het wel ghedaen was volghende u eyghen belyt ende kennesse. Alle welcke bovenscreven horrible, execrable ende detestable quade wercken van quader consequentie end negheenssins lydelick nochte verdraghelick in alle goede goddelicke politien zonder condigne punitie naer de ghelegghenthede van uwen delicte, anderen in exemple, zoo eist dat burchmeesters ende schepenen dezer stede van Nieupoort up den heische, calange, fynen ende conclusien van Jonckheer Robert De Clercq, huerlieden bailliu, tuwen laste ghenomen ende ghecooren, oock daer jeghens ghehoort uwe defensien ende antwoorde, niet zonder groote ende vehemente suspicie van dat ghy meer persoonen in lyfve ende goede be-

schadicht hebt, hebben u Jan De Deinster ghecondempneert ende condempneren mits dezen gheleet te wezen up de marckt dezer ende aldaer van levende lyfve doot ghebracht ende gheconsummeert te wordene totten pulgere metten viere, ende thenden dien daschen uws lichaems ter zelve platse van justitie ende executie ghedolven te zyne, ...

Getuigen op het proces

Cathelyne Goossens zijn vrouw, Amand De Deyster zijn broer, Lauwers Keluwaert zijn buur, Neelken Janssens, Joos Baert, Bernaert Wikkelsen stadsbode, Jan Maertens, Jacquemynten Claus, Maeyken Zeelanders, Adriaan Waghaert, Pieter Bruyneel schepen, Jan De Gramme, Gilles de Caerle (Keerle), Cathelyne de Corte, Calleken Crabbe, Josynken Bettens, Calleken Willaert, Christynken Coolen, Jan de la Haye, Maeyken Bogaert, Jan Bouwens burgemeester en arts, Francynken Domburch, Helena Van Eenoo, Maeyken Goossens, Maerten Janssens Haeze, Jacquemyne Millecants, Pedro Oyon, Jan Pouillaert, Walrave De Vynck, Janneken Ramis, Cornelis De Cruysere, Hugues De Clerck, Jacques Paelync, Mechelyne Nierynck, Tanneken Vander Beken, Cathelyne Andries, Calleken Herrewyn, Paulyncken Roost, Maeyken De Zoomere stiefmoeder (?), Adrianneken Van Thienen, Jan Maertens, Godelieve Coopman, Calleken David, Pierynken Parmentier, Neelken Janssens, Bernard Willemsen, Matthijs Ruebens, Adrianneken Buts, Jan De Vynck, Balthazar Adriaens, Jan Baert, Pierynken Aernhoudt, Bernaert Willemsen ...

Bron:

Monballyu J. dr., www.kulak.ac.be/facult/rechten/Monballyu/Rechtenlagelanden/Heksen_vlaanderen/heksenindex.htm. ; De heksen en hun bureu. Heksenprocessen in de Lage Landen 1598-1652, DF Leuven, 2015.

gelezen door G. Demerre

KATHELIJNE GRAEVE

Dochter van Caerle Graeve, geboren in Leke, oud 45 jaar.

... om reeds acht jaar of meer "anne te hanghen uwen boozen gheest ende duyvele ghenaeft, volghende u verlyt, Clays, ghecleet int zwarte laeken in het Lange Les, wezende Gendt laeken ongheloort met eenen zwarten hoet, in zwarte ondercoussen schinghende eenen jonckman te wezen van twee ende twintich ofte drie ende twintigh jaeren"

Ze had hem op een papiertje met handtekening

geschreven "verzaeckt ende afghezwooren ... u heylich doopsel" en kreeg een "grau powderken ... omme alle het zelve te smyten upde beesten ende kynderen tot huerlieder bedrefvenesse" waarbij ze voor elke koe vijftien stuivers kon krijgen. Op de hoeve van Andries Christiaenssone, pachter ter Labeure, ging het over drie koeien ! Ze bekende ook dat er in 1606 een wit-rood en twee grijze langs het Langelis dood achterbleven. Aan het kind van Joris van Steenlant had ze een stuk appel gegeven met een grauw poeder erop, terwijl het nog op de arm van haar moeder zat. Het werd thuis zwaar ziek maar werd belezen door een geestelijke. In het huis van Hendrick Goffens, haar buurman in de Cocxstraete, kwam ze ongevraagd "schardeilynche terdende over Mayken Douffay, zyne huusvrouw, met haar kyndeken voor de viere zittende". Ze heeft er het kind met poeder bestrooid waarna het gestorven is. Van Clays kreeg ze daarvoor vijf schellingen dertig stuivers en voor de drie koeien van Andries Christiaenssone vijf en veertig stuivers.

In ruil liet ze zich "twee maele abominabelick ende vleeschelick bekennen by uwen boozen Clays ontrent het Vuernestraetken up het lant van Michel van Schoore, uwe vergaderynghe destestable ghehouden hebbende in het voornomde Langhelis, aldaer dansende sleckewys, ghy met uwen snooden boel Clays, aldaer inde booze vergderynghe wezende met vichthien ofte zesthien persoonen, onder dewelcke met u waeren drie vrouwe persoonen, de spyze zonder taefel ende zout gestelt wezende up daerde, den drank wezende bier ghedroncken uuyt kannen ende glaezen ..."

De burgemeesters en schepenen van Nieuwpoort gaan in de eis van Jonkheer Robert De Clercq, baljuw ... om geleid te worden ter markt tussen twee dienaren, tussen elf en twaalf uur, om in levende lijve ter dood gebracht te worden met het vuur ... met hetzelfde poeder ...

Uitgesproken : tien september 1611

(Biekorf 1949 A. Viaene p. 64-67 Kasselrij Veurne n. 1236 bis f. 63v-65)

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium
p/a P. Deswartelaan 69–bus 102
8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre
Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

